

Att möta människorna i Evanders romaner

I dagarna fyller författaren Per Gunnar Evander åttio år. Under halva den tiden, 1965-2005, har han gett ut uppåt trettio böcker och blivit en av våra mest lästa författare. Nu är det snart åtta år sen sist – det kan vara skäl att påminna om vilken lysande människoskildrare han är.

Evander skriver om det som angår oss alla: vänskap, kärlek, svek, förluster. Parförhållanden som spårar ur och generationskonflikter har varit återkommande motiv i hans romaner. Relationer mellan föräldrar och barn har granskats från båda hållen. Men hans tre senaste romaner har präglats av att han förlorade sin älsklingsdotter 1995.

Miljöerna i Evanders berättelser hämtades i några av hans tidiga böcker från hans egen hembygd i Gästrikland. I ett par av romanerna kommer huvudpersonerna från bruksmiljö; tegelmästare Lundin och valsverksarbetare Josef Blomberg. Vänstervinden kring 1970 kan möjligen ha påverkat honom att skriva om arbetare, men någon politisk tendens är inte framträdande hos Evander, även om han ibland belyst problem för samhällets olycksbarn.

Det sistnämnda hör samman med att han ofta skildrat människor i psykisk obalans. Redan i romanen ”Uppkomlingarna” från 1969 möter vi en person som upplever ett själsligt kaos, och i ”Fallet Lillemor Holm” får vi följa hur en psykoterapeut tar sig an en ung kvinnlig klient. Ett genomgående drag hos Evander är dock att romanslutnen aldrig blir riktigt tragiska. Även berättelserna om personer, som går in i mentalt mörker, utmynnar oftast i en hoppfull strimma av ljus.

Språkligt sett skriver Evander enkelt och sakligt, en i bästa mening realistisk prosa, oftast präglad av analytisk skärpa. I början experimenterade han flitigt med berättartekniken, exempelvis när han påstod sig utgå från en persons dagboksanteckningar, men själv ställde sig vid sidan som granskare och kritiker. Det gav romanerna ett drag av dokumentärer, och man tvekade ibland om hur mycket han själv ingick i persongalleriet. I hans senaste böcker har den tendensen blivit allt tydligare; ”I min ungdom speglade jag mig ofta” från 2005 är närmast självbiografisk.

Främst är det dock en lysande människoskildring som gör Per Gunnar Evander till en av våra främsta moderna författare. Hans romanpersoner är träffsäkert tecknade och skildras med medkänsla och humor. Självt har jag mött dem i de tolv Evander-romaner som jag skrivit om i denna tidning och i flera andra jag läst. Låt mig bara välja tre exempel.

Den första är Jimmy i ”Det sista äventyret” från 1973, en roman som för övrigt gavs ut på nytt så sent som 2008 i förlaget Modernistas serie ”Moderna klassiker”. Han är enda barnet i en familj, där moderns viljestyrka och överdrivna omsorger brutit ned varje antydning till självständighet hos sonen. Efter misslyckade studier lockas han in i ett förhållande med en flicka på den skola där han jobbar som extralärare, upplever en kärleksutlevelse, som snart övergår i falskspel, förställning och svartsjuka. Då brister balansen, och sen får han en mödosam väg tillbaka till livet.

I romanen ”Hundarnas himmel” från 1982 är huvudpersonen en lantbrevbärare, som drygt fyrtio år gammal träffar människor som kände hans avlidne far. Han får veta saker som delvis förblir gåtor med inslag av mystik – ett motiv som inte är ovanligt hos Evander. Jag skrev den

gången att författaren var sig lik: ”saklig i stil och detaljer, varsam och tålmodig i sin psykologiska analys, förtegen med tolkningar av det som inte låter sig avslöjas”.

Av Evanders senaste romaner väljer jag ”Samma sol som vår” från 2000 (Titeln är ett citat från Bertil Malmbergs dikt ”Dårarna”). Även här är det en man i medelåldern som står i centrum. Den kvinna han älskar har lämnat honom och i förtvivlan skadar han sig och hamnar på sjukhus. Där träffar han olyckskamrater med olika öden. Romanen är byggd som ett mollstämt musikstycke med preludium, två längre satser och en avslutande coda. Även den romanen slutar i ett förtrollande ljus.

Josef Rydén

som ser människoskildringen som det främsta kriteriet på en god roman.

FAKTARUTA

Per Gunnar Evander är född i Ovansjö, Gästrikland 25 april 1933 och växte upp i Sandviken.

Studerade till folkskollärare och sedan till fil mag. Kortare tid lärare vid folkhögskolor.

Debuterade som författare med novellsamlingen ”Tjocka släkten” 1965.

Har skrivit uppåt 30 böcker, de flesta romaner, men även radiopjäser.

Anställd vid Sveriges Radio från 1967 som regissör och producent, från 1969 vid Sveriges Television, där han bland annat gjort en lång rad TV-filmer.

Värd för radioprogrammet ”Sommar” fjorton gånger 1974-99, och berättade varje gång en fängslande historia, som formade sig till en novell.

Evandersällskapet bildades 2004 med ”uppgift att främja intresset för och förståelsen av Per Gunnar Evander och hans författarskap”.

På sällskapets hemsida kan man läsa om vad som skrivits om Evander, bland annat två doktorsavhandlingar: Ingrid Nettervik, Ängslans boningar, 1984, och Anders Ohlsson, Behovet att bli sedd, 1993.